

# O I K E U S

3-4 / 2025

Viideskymmenesneljäs vuosikerta.

Julkaisijat: Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry &

Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys

Päätoimittaja:

Anna Hurmerinta-Haanpää

## Avoimen, taloudellisesti kestävä julkaisemisen puolesta

**O**sallistun syksyn 2025 ja kevään 2026 aikana Suomen tiedekustantajien järjestämälle ”tiedejulkaisemisen perusteet” -kurssille. Kurssin ensimmäinen kontaktiopetus järjestettiin marraskuun lopussa, ja siellä käsiteltiin laaja-alaisesti muun muassa avoimeen tieteeseen liittyviä kysymyksiä aina sen historiasta ja eri intressiryhmistä avoimen tieteen rahoitukseen.

Vaikka avoimesta tieteenä puhutaan nykyään paljon, se juontaa juurensa jo 1500–1600-luvuille.<sup>1</sup> *Ruben Vicente-Saez* ja *Clara Martinez-Fuentes* määrittelevät vuonna 2018 ilmestyneessä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan avoimen tieteen näin: ”Avoin tiede on läpinäkyvää ja helposti saatavilla olevaa tietoa, jota jaetaan ja kehitetään yhteistyöverkoston kautta.”<sup>2</sup> Unescon määritelmän mukaan taas ”Avoin tiede on joukko periaatteita ja käytäntöjä, joiden tavoitteena on tehdä kaikilla aloilla tehtävä tieteellinen tutkimus kaikkien saataville tutkijoiden ja koko yhteiskunnan hyödyksi. Avoimen tieteen tarkoituksena on varmistaa, että tieteellinen tieto on saavutettavaa, mutta myös että tiedon tuottaminen itsessään on osallistavaa, tasa-arvoista ja kestävä.”<sup>3</sup> Suomalaisen avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaatio-ryhmän mukaan ”Avoin tiede pyrkii tekemään monikielisestä tieteellisestä tiedosta kaikille avoimesti saatavaa ja uudelleenkäytettävää, lisäämään tieteellistä yhteistyötä ja tiedonjakamista tieteen ja yhteiskunnan hyväksi sekä avaamaan tieteellisen tiedon luomisen, arvioinnin ja levittämisen prosesseja yhteiskunnallisille toimijoille perinteisen tutkimusyhteisön ulkopuolella.”<sup>4</sup>

1 Paul A. David, *The Historical Origins of 'Open Science': An Essay on Patronage, Reputation and Common Agency Contracting in the Scientific Revolution*. *Capitalism and Society*, vol. 3, no. 2. <https://doi.org/10.2202/1932-0213.1040>.

2 Ruben Vicente-Saez – Clara Martinez-Fuentes, *Open Science now: A systematic literature review for an integrated definition*. *Journal of Business Research* 88/2018, s. 428–436, ISSN 0148-2963, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.043>.

3 <https://www.unesco.org/en/open-science/about?hub=686>.

4 <https://avointiede.fi/fi/mita-avoin-tiede>.

Määritelmiä on muitakin, mutta oleellista avoimelle tieteelle on läpinäkyvyys ja saavutettavuus aina tutkimuksen suunnittelusta tutkimus- ja kansalaisjulkaisuihin sekä aineiston ja metadatan säilyttämiseen asti. Avoimeen tieteeseen voi kuulua myös avoin vertaisarviointimenettely, josta kirjoitin tämän vuoden ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa.<sup>5</sup>

Avoimeen tieteeseen kannustetaan niin kansainvälisellä, EU- kuin kansallisellakin tasolla.<sup>6</sup> Kansallisella tasolla esimerkiksi Suomen Akatemia edellyttää, että sen rahoituksen saaneet tutkimushankkeet noudattavat Plan S:n mukaisia käytäntöjä sekä kansallisen tutkimusjulkaisuiden avoimen saatavuuden linjauksia julkaisutoiminnassaan.<sup>7</sup> Lisäksi meillä on Tieteellisten seurain valtuuskunnan alaisuudessa toimiva Avoimen tieteen ja tutkimuksen (AVOTT) sihteeristö, joka koordinoi avoimen tieteen ja tutkimuksen työryhmien sekä asiantuntijaryhmien kansallisen ohjausryhmän yhteistyötä. Asiantuntija- ja työryhmissä keskitytään avoimen tieteen eri osa-alueisiin, kuten julkaisemiseen ja aineistoihin. Ohjausryhmässä puolestaan linjataan kansallisesti avoimen tieteen suunnasta. Mukana koordinaatiossa ovat yliopistot, ammatikorkeakoulut, tutkimuslaitokset, rahoittajat, kirjastot sekä arkistot. Koordinaation pohjalta valmistellaan avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus viisivuotiskausittain, sekä linjauksia ja suosituksia julistuksen tavoitteiden toteuttamiseksi.<sup>8</sup>

Avoimen tieteen ideaalilla on hyvä tarkoitus, mutta sen laajamittaiseen toteuttamiseen liittyy myös paljon ratkaisemattomia ongelmia. Yksi ongelmista liittyy avoimen julkaisemisen rahoittamiseen. Avoimen tutkimuksen kansallisessa julistuksessa vuosille 2025–2030 todetaan, että allekirjoittamalla julistuksen korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön toimijat sitoutuvat omat erityispiirteensä huomioiden muun muassa siihen, että ne 1) edistävät julkaisujen välitöntä avoimuutta ja pitkäaikaissaatavuutta taloudellisesti kestävällä tavalla, 2) mahdollistavat erilaisen avointen julkaisukanavien ja -muotojen hyödyntämisen sekä monikielisen julkaisemisen ja 3) huomioivat julkaisujen laatua, avoimuutta ja monimuotoisuutta edistävän työn arvioinnissa ja meritoitumisessa.

Oikeus-lehden kannalta julistuksen sitoumukset ovat merkittäviä monesta näkökulmasta. Ensinnäkin on hienoa, että julistuksessa tunnustetaan myös suomenkielisten tieteellisten julkaisujen arvo. Oikeus-lehdessä halutaan seurata aikaa ja mahdollistaa korkeatasoisen tutkimuksen julkaiseminen kotimaisten kielten lisäksi englanniksi, mikäli tutkimuksella on selvä yhteyttä Suomeen. Kuitenkin myös suomen kielellä julkaistavalla tutkimuksella on suuri arvo kotimaisten kielten säilyttämisessä ja kehittämisessä sekä tutkimustiedon popularisoinnissa. Toinen tärkeä asia Oikeus-lehden kannalta on, että tieteellisten lehtien parissa työskentelevien henkilöiden, kuten korvaamattoman arvokasta työtä tekevien toimituskuntalaisten ja vertaisarvioijien, työ tunnustetaan vihdoinkin virallisesti osana akateemista työtä ja meritoitumista.

Kolmanneksi haluan nostaa erikseen esille sitoumuksen ensimmäisen kohdan, jonka mukaan toimijat sitoutuvat edistämään julkaisujen välitöntä avoimuutta ja pitkäaikaissaatavuutta

5 Anna Hurmerinta-Haapää, Tiedelehden toimittaminen valetiedon aikakaudella – oppeja Euroopan tiede-editorien järjestön konferenssista. Oikeus 1/2025, s. 1–3.

6 Ks. esim. Unescon avoimen tieteen suositus, saatavilla: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en>. Ks. myös EU:n avoimen tieteen politiikka, saatavilla: [https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/our-digital-future/open-science\\_en#the-eus-open-science-policy](https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/our-digital-future/open-science_en#the-eus-open-science-policy).

7 <https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/hae-rahoitusta/nain-haet-rahoitusta/ohjehakemisto/avoin-tiede/>.

8 Lue lisää uusimmasta, vuosille 2025–2030 suunnatusta avoimen tieteen julistuksesta täältä: <https://avointiede.fi/fi/ajankoh-taista/uusi-avoimen-tieteen-julistus-kutsuu-koko-tutkimusyhteison-allekirjoittamaan>.

*taloudellisesti kestäväällä tavalla.* Tämä tarkoittaa tietenkin sitä, että avointa julkaisemista pitää tukea, mutta tiedekustantajien taloudelliset realiteetit on myös huomioitava, kun päätetään avoimen julkaisemisen muodoista. Suomessa kaksi kilpailevaa avoimen julkaisemisen muotoa ovat Creative Commons (CC)-lisenssien alaiset julkaisut ja Kopiosto-sopimislisenssijärjestelmään kuuluvat julkaisut. Kotimaisissa OA-linjauksissa<sup>9</sup> suositeltu CC BY -lisenssi tarkoittaa, että käyttäjillä on vapaus lukea, tulostaa, muokata ja jakaa julkaisua edellyttäen, että julkaisun alkuperäinen julkaisupaikka ja tekijä nimetään. Muulle julkaisun jatkokäytölle voidaan asettaa rajoituksia, jotka ilmaistaan lisenssin lisämääreillä (esim. NC = ei kaupallista käyttöä). CC-lisenssien käyttö perustuu kansainvälisellä tasolla rahoitusmalliin, jossa kustantaja saa julkaisutyöstä kertakorvauksen (esim. ns. open access -maksun), joka kattaa kuluja mm. toimittamisesta, taitosta ja saatavilla pitämisestä julkaisemisen jälkeen. Kopiosto-lisenssillä puolestaan julkaisujen käyttäjiltä (oppilaitokset, korkeakoulut ja organisaatiot) kerätään julkaisujen kopioinnista ja jakamisesta käyttökorvauksia, jotka Kopiosto tilittää jäsenjärjestöjensä kautta tekijöille ja kustantajille kansallisessa kopiointikorvausjärjestelmässä. Kopiosto-lisenssijärjestelmään kuulumisesta huolimatta tiedejulkaisut voivat olla avoimesti saatavilla esimerkiksi Journal.fi-palvelussa. Hyvin yksinkertaistettuna CC-lisenssimallissa julkaisemisen kustannukset katetaan etukäteen, Kopiosto-lisenssillä jälkikäteen. Kummankaan järjestelmän mukaisten julkaisujen kirjoittaminen ja kustantaminen ei ole tietenkään ilmaista.

Kansallisten OA-linjausten myötä useat tiedelehdet, myös Oikeus-lehti<sup>10</sup>, ovat päätyneet käyttämään CC-lisenssijärjestelmää, joka ei kerrytä tekijänoikeuskorvauksia ja vaarantaa siten muun muassa kansallisten tekijänoikeusjärjestöjen toiminnan. Tulevaisuudessa tällä voi olla vaikutuksia myös muun muassa Suomen tiedekustantajien liiton toimintaan ja tiedetoimittajille tarjottavaan koulutukseen. Avoimen julkaisemisen suositukset tai vaatimukset, joissa käytännössä kehoitetaan kaikkia yhteen ja samaan lisenssijärjestelmään (CC), vaarantavat tiedekustantajien toiminnan, jos vaihtoehtoisia rahoitusmallia ei kehitetä. Rahoitusmallia on yritetty kehittää vuosikausia useiden eri työryhmien voimin mutta huonoin tuloksin. Uusin malli oli kommentoitavana vuoden 2023 syksyllä, mutta sen jälkeen asia ei ole edennyt.

Niin kauan kuin avoimen julkaisemisen rahoituskysymystä ei ole ratkaistu, tiedekustantajat joutuvat elämään epävarmuudessa oman tulevaisuutensa suhteen. Kuten todettua, avoinkaan julkaiseminen ei ole ilmaista. Suuremmilla kustantajilla ja niillä, joiden tulopohja on laajempi, tulevaisuus on turvatumpi, mutta etenkin pienemmät tiedelehdet joutuvat pohtimaan, miten turvata lehden talous edes välttävästi niin, että tiedeyhteisölle voidaan taata jatkossakin avoin pääsy korkealaatuiseen tutkimustietoon. Oikeus-lehden taloudellinen asema on toistaiseksi turvattu, mutta myös meillä on syytä pohtia avoimen julkaisemisen käytäntöjä laaja-alaisesti.

Tässä vuoden 2025 viimeisessä tuplnumerossa julkaistaan viisi tutkimusartikkelia, kolme katsausta, lectio praecursoria vastaväittäjän lausuntoineen sekä kolumni ja Oikeudellinen elä-

9 Ks. Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta, Tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus – Tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma 2020–2025 (1): Lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden osalinjaus. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta 2019. Saatavilla osoitteessa <https://edition.fi/tsv/catalog/view/75/26/189>.

10 Oikeus-lehti julkaisee tällä hetkellä kirjoitukset CC BY-ND-NC-lisenssillä, ellei kirjoittaja muuta vaadi. Henkilökohtainen mielipiteeni on, että Oikeus-lehdessä pitäisi vähintäänkin harkita siirtymistä Kopiosto-lisenssijärjestelmään, joka turvaisi (avoimen) tiedejulkaisemisen rahoitusta nykyistä paremmin. Vertailun vuoksi todettakoon, että myös Lakimies-lehti on Kopiosto-lisenssijärjestelmässä mukana.

mä -palsta. Numeron ensimmäisessä artikkelissa *Timo Harrikari* tarkastelee elämäkerrallisen tutkimuksen keinoin *Kaarlo Helasvuon* sosiaali- ja kriminaalipoliittista ajattelua ja ammatillista toimintaa 1930-luvulta alkaen. Numeron kaksi seuraavaa artikkelia käsittelevät verotusta. *Sofia Selkämaa* tarkastelee artikkelissaan kriittisesti verotukseen liittyvää kehitysyhteistyötä. Selkämaa syventyy aiheeseen erityisesti Tansanian ja Suomen tekemän, verotukseen liittyvän kehitysyhteistyön valossa. *Reijo Knuutinen* pohtii puolestaan artikkelissaan verovastuullisuuden ulkoisia ja sisäisiä tekijöitä sekä niiden välisiä kytkentöjä. Artikkelissa korostuu kansainvälisten sääntelyinstrumenttien sekä EU-oikeuden merkitys vastuullisten verotuskäytäntöjen ohjaamisessa, joskin sääntelypyrkimysten tavoitteiden saavuttamisesta on toistaiseksi vielä vain heikkoa näyttöä. Lehden neljännessä artikkelissa *Toni Malminen* käsittelee kriittisesti pohjoismaista uusliberalismia, tapaututkimuksenaan Björn Wahlroosin uusliberaali kilpailuoikeusajattelu. Malminen tarjoaa Wahlroosin kilpailuoikeudelliselle ajattelulle demokraattiseen kilpailuoikeuteen pohjaavan vaihtoehdon, jonka keskiössä on kuluttajahyvinvoinnin periaate. Lehden viimeisessä artikkelissa *Venla Roth* tarkastelee ihmiskaupan vastaisen työn mahdollisuuksia suojella haavoittuvassa asemassa olevia. Hän käyttää artikkelissaan esimerkkinä luonnonmarjapaimintaa osoittaen, kuinka siihen liittyvä turistiviisumikäytäntö muuttui vähitellen 2020-luvulle tultaessa legitimitä käytännöstä lopulta epälegitiimiksi. Kehitys oli hidasta, ja siihen vaikutti Rothin mukaan erityisesti luonnonmarjapaimijoiden tunnistaminen ihmiskaupan uhreiksi rikosprosessissa 2018-luvulta alkaen. Luonnonmarjapaimintaan ja sitä koskevaan marjalakiin liittyvät ongelmat lainvalmistelussa ovat olleet esillä Oikeus-lehdessä aikaisemminkin<sup>11</sup>, ja suuren yleisön tietoisuuteen luonnonmarjapaiminnan ongelmat samoin kuin työperäisen ihmiskaupan ja hyväksikäytön rakenteelliset ongelmat ovat nousseet viimeistään tänä syksynä *Paavo Teittisen* Finlandia-palkinnon voittaneen tietokirjan ”Pitkä vuoro – kuinka moderni orjuus juurtui Suomeen” myötä.

Tässä tuplnumerossa on kolme katsausta. *Pekka Pohjankosken* perusteellinen kirjallisuuskatsaus syventyy koronapandemian oikeudellista hallintaa koskevaan tutkimukseen ja viranomaisselvityksiin sekä niiden jättämiin tutkimusaukkoihin Suomessa. Samaan teemaan liittyen *Tuukka Brunila* pohtii katsauksessaan, miten valmiuslain poikkeusolojen määritelmää pitäisi kehittää niin, että se olisi kiinni ajassa mutta turvaisi myös perustuslain ja kansainvälisten sitoumusten vaatimukset. Katsaus-osion kolmannessa kirjoituksessa *Tommi Saarikivi* tarkastelee 2020-luvulla yleistyneitä katumielenosoituksia ja kritisoi poliisin toimintaa sekä tuomioistuinkäytäntöä poliisilain, kokoontumislain, perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien näkökulmasta. Hieman samasta teemasta kirjoittaa kolumnissaan *Tarja Koskela* syventyessään Helsingin käräjäoikeuden historialliseen ratkaisuun, jossa mielenosoittajien katsottiin toimivan pakkotilassa kieltäytyessään noudattamasta poliisin hajaantumiskäskyä. Mielenosoittajat pyrkivät estämään metsäkoneen puiden kaato- ja maastotyöt, jotka olisivat todennäköisesti koituneet vesilain nojalla suojellun noron kohtaloksi. Katsaus-osion lopussa julkaistaan *Carlo Gattin* lectio praecursoria, jonka hän esitti väitöstilaisuudessaan 7.11.2025. Väitöskirjassaan Gatti selvitti algoritmeihin perustuvan ennakoivan poliisitoiminnan oikeutusta sekä käyttöä koti-

11 Ks. Johanna Vanto – Anne Alvesalo-Kuusi – Lauri Salonen, Sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä lainvalmistelu sääntelykaupauksen kontekstissa – tapaus marjalaki. Oikeus 1/2025, s. 9–35.

maassaan Italiassa. Perinteen mukaisesti Gattin lection kanssa julkaistaan myös vastaväittäjä *Simone Tulumellon* lausunto.

Vuoden viimeisellä Oikeudellinen elämä -palstalla käsitellään muun muassa EU:n kestävyysääntelyyn liittyvän Omnibus I -paketin viimeisiä käänteitä, kansalaisuuslain tiukennuksia sekä Paavo Teittisen Finlandia-palkittua tietokirjaa. Kirjasta julkaistaan kirja-arvostelu Oikeuslehden vuoden 2026 ensimmäisessä numerossa. Lopuksi kerrotaan julkaisijayhdistysten kuulumiset. Kokonaisuudessaan lehti tarjoaa upean kattauksen korkealaatuista tutkimusta loma-kauden lukemistoksi.

*Anna Hurmerinta-Haanpää*